

U o v o m b r o j u m o ž e t e p r o č i t a t i :

- ◆ Umjesto uvoda: Odlazak *Svijeta*
- ◆ Novinarska etika (4):
Novinari o svojim greškama i dilemama
- ◆ Monitoring: Danas i Dan danas TV Sarajevo
- ◆ Mišljenja: RTV Federacije BiH - Misija nemoguća?
- ◆ Finansiranje javnih RTV
- ◆ Internet i novinari (1)
- ◆ Vijesti

Novosti o medijima

◆ Novinarstvo i demokratija

◆ Mediji u tranziciji

Svake druge sedmice
priprema agencija SAFAX,
Sarajevo

<http://www.mp-institut.com/>

Broj 42, Serija I

Sarajevo, 4. oktobar 1999.

U m j e s t o u v o d a

Odlazak *Svijeta*?

Već nekoliko sedmica na kioscima se ne pojavljuje sarajevski *Svijet*. Readakcija je u zadnjem julskom broju najavila malu pauzu, do 28 avgusta. "U međuvremenu ćemo mi sakupljati snagu i novce za nove projekte", kaže su u poruci urednika. August je prošao, a revije još nema.

Čitaoci starije i srednje generacije pamte *Svijet* kao nekad najčitaniji bosanski list i jedan od najtiražnijih u bivšoj Jugoslaviji. Oni, koji su ga čitali u poratnim vremenima, na kioscima su ga prepoznavali po punom koloru i privlačnoj grafičkoj opremi, za razliku od većine drugih bosansko – hercegovačkih izdanja. Sam sadržaj lista naši analitičari su ocijenili kao smirenu reviju građanske orijentacije, sa blagim uklonom na lijevo i oštrom žaokom prema aktuelnim vlastima. Njegova specijalnost nisu bile ekskluzivne istraživačke rubrike, razotkrivanje afera, provociranje moćnika iz vlasti i raznih kabadahija, koji bi novinare napadali na ulici, pozivali na "informativne" razgovore i tužakali sudu. Neke rubrike su bile isuviše sofisticirane i birale su ciljnu grupu tzv. meditirajućih čitalaca. Takvi nikad nisu mogli biti "masovno čitateljstvo", ali su zato mediji, sa humanizmom prožetim idejama, ne samo u Bosni nego i šire, uživali snažnu podršku međunarodnih donatora.

Svijet je u krizi ili definitivno odlazi sa medijske scene, jer se ne može prilagoditi para- tržištu, dok istovremeno interes donatora jenjava. *Svijet* dakako može da ima svoje

mjesto u paleti različitih revija i novina, ali ne može računati na visok tiraž. To prosto nije novina koja bi uzvicima uličnih prodavača podigla svoj tiraž. *Svijet* nije našao ključ da sa svojom koncepcijom uđe na rudimentarno bosansko tržište novina, niti ono još uvijek ima sluha za medijsku raznovrsnost i politički pluralizam. Zapravo, tržište praktički i ne postoji. Ono je zarobljeno uskogrudim etničkim opcijama, nevidljivim granicama, nepovjerenjem, neimaštinom ljudi. Ali ipak, to je kakvo takvo tržište i svako ko želi da se bavi izdavaštvom mora ovladati metodama i tehnikama biznisa isto toliko koliko i novinarskim znanjima.

Na kraju, pitanje: da li su se stekli uslovi da mediji u Bosni postanu samoodrživi?! Taj uzvik ovdašnjim izdavačima upućuju do juče izdašni donatori. Pozivamo izdavače, urednike i sve druge poznavaoce medija da iznesu svoje mišljenje i svoje iskustvo.

A *Svijetu* želimo da ipak ćutke ne ode sa naše medijske scene. (Z.U.)

Novinarska etika (4)

Novinari o svojim greškama i dilemama

Gotovo da nema profesionalne novinarske organizacije u svijetu koja nema svoja etička pravila ili kodeks. O etici su izdate mnoge knjige, a u zadnje vrijeme, posebno u zemljama tranzicije, pojavili su etički bedekeri i raznorazni priručnici, koji treba da upute novinara kako da razrješava etičke dileme u kojima se nađe u svom poslu. Ipak, novinar kao misleća osoba, koja autonomno odlučuje o svom postupku, brzo i bez šanse za popravku, nebrojeno puta dođe u dilemu da li je neki, naizgled profesionalni postupak, ujedno i etičan. Koje je rješenje bolje? Da li etičnost može otupjeti novinarsku oštricu? Kako biti etičan i istovremeno brz i ekskluzivan?

Iole iskusniji novinar navešće brojne dvojbe sa kojima su susretao u svom radu. Neke greške ostale su mu iskustvo za cijeli život. Novinaru, koji želi da bude profesionalac, što podrazumijeva i etičnost, nisu dovoljni etički bedekeri. Sa njima u džepu on se neće moći snaći ako i sam nema dovoljno profesionalnog iskustva, obrazovanja, širine duha i rutine da svaku situaciju brzo procijeni.

Upravo to je razlog što je Media plan, uz podršku National Endowment for Democracy Washington, pokrenuo seriju novinarskih radionica širom BiH na kojima novinari analiziraju pojedine slučajeve (ne)etičkog ponašanja svojih kolega. Učesnicima radionica se prvo prikazuju pojedini

Novosti o medijima- na jednom mjestu o aktuelnim medijskim događanjima u Bosni i Hercegovini
Izlazi svakog drugog ponedjeljka na engleskom i bosanskom/hrvatskom/srpskom jeziku. Tekstovi domaćih autora objavljuju se na jeziku kojim se autor služi.

Izdaje: **Media plan** i novinska agencija **Safax**
Urednik: Zoran Udovičić

Redakcija u Sarajevu:
Patriotske lige 30/III, Sarajevo;
Tel/fax: +387 71 213 078, 206 542
E-mail: safax-mp@bih.net.ba

Kancelarija u Banja Luci – SOS –
otvoreni telefon za novinare:
Grčka 4, Banja Luka
Tel/fax: 058 213 442

<http://www.mp-institut.com/>

**PREŠTAMPAVANJE DOZVOLJENO
UZ NAZNAKU AGENCIJE I AUTORA**

Zahvaljujući donaciji Fonda Otvoreno društvo Soros Sarajevo i Westminster Foundation for Democracy London domaćim medijima servis se dostavlja besplatno

slučajevi iz rtv programa ili novina, zatim se otvara rasprava, a tek na kraju se saopštava da li su i kako na to reagovala novinarske organizacije, javnost ili nadležni organi države. Na radionicama u Brčkom i Zvorniku (17. i 18. septembra) predstavljena su tri slučaja na koje je reagovala Nezavisna medijska komisija iz Sarajeva (IMC)¹ i po jedan slučaj iz SAD i Hrvatske, koji su bili predmet reagovanja tamošnje javnosti.

Novosti o medijima u ovom broju donose šta su novinari – učesnici ovih radionica kazali tim povodom.

Primjer prvi: povreda privatnosti

Da se novinari mogu naći pred velikim iskušenjem prvo je potvrdio primjer od 19. marta ove godine, kada je TV Mostar u svom dnevniku emitovala prilog o atentatu na ministra policije FBiH Jozu Leutara. U prilogu se u više navrata zumira unakaženo Leutarevo lice prilikom njegovog prijema u bolnicu. IMC je ovo ocijenio kao narušavanje Leutareve privatnosti i opomenuo TV Mostar zbog ovako koncipiranog priloga. U obrazloženju upozorenja se kaže da radio i TV kuće treba da pokažu obzir pri izboru materijala koji pokazuju posljedice prirodnih katastrofa, nesreća i ljudskog nasilja. “Prije prikazivanja takvih scena, radio i tv kuće treba da uspostave ravnotežu između želje da zadovolje potrebe istine i želje za saosjećanjem, a nasuprot riziku od senzacionalizma, uzrokovanja uznemirenosti ili mogućnosti bezrazložnog narušavanja privatnosti”, citira IMC Kodeks o uređivanju radio i televizijskog programa (IMC, Sarajevo, august 1998.).

Urednik RTV Mostar je u svom odgovoru rekao kako je moguće da je snimak uzburkao emocije, ali je propust uvjetovan kratkim rokom za pripremu izvještaja.

Međutim, većina novinara koji su se uključili u diskusiju na novinarskim radionicama smatraju da je IMC ovdje bio preoštar. Radiša Ilić, Radio DAŠ Bijeljina, smatra da IMC traži novinare puritance u “nepuritanskoj atmosferi”. A zatim nastavlja: “Nijedan novinar ne bi odolio iskušenju da prikaže, u suštini, ekskluzivne snimke posljedica atentata. Leutar nije običan građanin. On je visoki državni funkcioner i stoga je prikazivanje njegovog unakaženog lica, što je posljedica političkog atentata, bilo neophodno” - smatra Ilić. Sličnog mišljenja je bio i Neđo Đurović, novinar Radio Brčkog i dopisnik Radio Fern-a. “Ako se hoće pokazati istina, zumiranje unakaženog lica je bilo neophodno. Može se jedino diskutovati da li je to trebalo u prilogu učiniti jednom ili više puta” – rekao je Đurović.

Suad Alagić iz TV Brčko je drugačijeg mišljenja. On cijeni da je od strane autora priloga, ali i urednika dnevnika, bilo nemoralno insistirati na prikazivanjima teških povreda ministra. Po njemu, degutantno je da to na televiziji gledaju njegova djeca. Takođe, iznio je i mišljenje, da turobne slike mogu dići političke tenzije, te da se “istina”, koju nastoje donijeti novinari, mogla prikazati i manje degutantno. Dopisnik agencije ONASA iz Banja Luke Branko Perić je upitao: “Zamislite da ove snimke gledaju njegova djeca od 5 ili 7 godina” – naglašavajući da je zumiranje unakaženog lica neetički čin.

No većina prisutnih novinara nije prihvatila ove argumente. Mnogi novinari kao opravdanje za postupak kamermana i urednika TV Mostar ističu da su ljudi u Bosni i Hercegovini na televiziji viđali mnogo “gadnije” slike, te da se posljedica jednog atentata, ma koliko bila užasavajuća, ne smije sakrivati.

¹ Pregled odluka IMC o ovim primjerima dat je u broju 34. *Novosti o medijima*
Novosti o medijima, br 42/ serija I

Među novinarima u Brčkom ostala su da lebde pitanja:

- ⦿ **Šta je veći novinarski promašaj – propustiti slikom predstaviti događaj u punoj dimenziji ili povrijediti lična osjećanja porodice i integritet ugroženog?**
- ⦿ **Kako bi reagovalo gledalište da je konkurencija na svojoj tv dala ovakvu sliku događaja, a TV Mostar je izostavio?**
- ⦿ **Da li bi sa istom pažnjom (da se ne povrijedi privatnost ličnosti) Komisija reagovala da je u pitanju bila anonimna, nepoznata osoba?**

Primjer drugi: Raspirivanje mržnje

Polemike je izazvao i primjer kažnjavanja EROTEL-a iz zapadnog Mostara zbog prenošenja “tuđih”, uvredljivih, stavova u svojim programima. Na EROTEL-u je 16. decembra prošle godine, u okviru direktno preuzete emisije državne Hrvatske televizije o ekologiji (Ekologija i etika – Sipa), prikazan prilog-komentar u kojem se na uvredljiv način spominju George Soros, te Jevreji i Srbi, koji se u nacionalističkim krugovima smatraju neprijateljima Hrvatske. Primjera radi u komentaru stoji: “...Georg Soros, ludi mešetar i maliciozni spekulat. Ukrao je bilione, daje milione i obavezno pokupi kamatu u obliku tinte... odvratni srpsko-jevrejski lobi, koji se uvijek ponovo javlja kako bi Hrvatska mogla biti srušena. Ovo su oprezni masoni, mnogi od njih su seksualno nastrani...”. IMC je ovaj sadržaj ocijenio kao povredu stavova Kodeksa o pristojnosti i uljudnosti, za šta je odgovoran EROTEL, koji tu emisiju preuzeo od HTV-a, i novčano kaznio stanicu.

Novinari na radionicama su bili saglasni da ovakav sadržaj pobuđuje šovinizam i ekstremizam, ali su se i zapitali je li u redu kažnjavati medij za neki sadržaj koji je bio zastupljen u programu koji se preuzima od drugog medija i koji urednik nije mogao da kontroliše.

“Većina radio i tv stanica ima ugovore da emituje direktno neke programe, uglavnom većih medija. Da li to znači da mi trebamo slušati te programe i odmah u direktnom emitovanju ih cenzurisati” – upitala se Suzana Rađen, urednik informativnog programa na BN TV iz Bijeljine. Da praktički nije moguće reagovati u toku same emisije potvrdila je i većina drugih učesnika u radionicama, iz čega se mogao izvući zaključak “da ćemo u BiH odgovarati i za ono što ne mislimo i što ne kažemo”. Novinari smatraju da se na sadržaje u transmisiji stranih programa, pogotovo onih u koje postoji povjerenje da u pravilu profesionalno rade, ne može uticati.

Međutim, predstavnik IMC-a na radionicama Predrag Bajević bio je izričit u stavu da Kodeks za uređivanje rtv programa bez ikakvog dvoumljenja utvrđuje odgovornost medija za sve što emituje na svojim talasima. “Svaki medij koji je dobio dozvolu za emitovanje prihvatio je odgovornost za sve ono što se čuje na njegovoj frekvenciji, bez obzira da li je on to sam producirao ili preuzeo sa drugog medija” – potvrđuje i zamjenik portparola IMC-a Zinaida Babović. “Ako se preuzima neki program, onda se preuzima i rizik”-kategorična je Babovićeva. Po njenim riječima nije bitno koji se program preuzima i kakav karakter i imidž ima. “Odgovornost postoji i kada se preuzima i BCC, Glas Amerike ili Slobodna Evropa, ako je u njima sadržano nešto što se kosi sa ovdašnjim kodeksima”-kaže zamjenik portparola. Na naše pitanje da li medij može izbjeći kažnjavanje ako se redakcija ogradi od spornog sadržaja koji je emitovan na njegovom kanalu ili sutradan iznese protuargumente (sugestija B.Perića iz Banja Luke), Babovićeva je rekla da to ne utiče na činjenicu da je napravljen prekršaj. “Bilo bi poželjno da se medij ogradi od spornog sadržaja, no to ne mijenja stav u pogledu činjenice da je prekršaj napravljen. Eventualno, to može uticati na visinu kazne”- rečeno nam je u Nezavisnoj komisiji.

Tek medijska praksa treba da odgovori na pitanje, koje je u Brčkom i Zvorniku ostalo bez odgovora:

- ⦿ **Da li zbog opasnosti da se provuče neetički postupak, na koji se ne može uticati, treba prekinuti direktno reemitovanje tuđih programa (i time eliminisati svaki rizik od kazne) ili sa partnerom razviti takve odnose povjerenja i profesionalnog uvažavanja, da se takav rizik svede na najmanju mjeru?**

Primjer treći: netolerancija

Dosta zanimanja izazvao je i već poznati “srebrenički slučaj”. Naime, od urednika Radio Srebrenice IMC je zatražio snimke programa koji je emitovan 7. i 8. februara 1999. godine. Ovo je urađeno kako bi se ispitala žalba primljena od SFOR-a i Misije UN u BiH po kojoj je RTV Srebrenica navodno emitovala materijal koji možda nije u skladu sa IMC-ovim Kodeksom (riječ je o saopštenju odbora Srpske radikalne stranke SRS). U zvaničnom saopštenju ove stranke se energično osuđuje i traži sankcionisanje “organizovanog odlaska petnaestak Srba, tzv. “Poturica” (istorijski pogrdan naziv za Bošnjake - Muslimane među srpskim nacionalistima - primjedba Media plana) iz Srebrenice u Tuzlu, a na poziv Hakije Meholjića, ustaše, koji je klao, palio i nanosio jad srebreničkim Srbima u prošlom, nametnutom nam ratu, a koji je odneo živote naših najmilijih”. Takođe se kaže da Srpska radikalna stranka ovim Srbima ubuduće zabranjuje “da u ime Srebreničkih Srba, patriota i u ime Srpske opštine Srebrenica pružaju ruku pomirenja muslimanima koji su nas zavili u crno i koji su uništili sve što imamo”.

IMC smatra da je objavljivanjem ovog saopštenja povrijeđen dio Kodeksa “Pristojnost i uljudnost” u dijelu u kojem se kaže: “Ne smije se koristiti jezik kojim bi se moglo podsticati na izazivanje nasilja, nereda ili mržnje. Mora se izbjegavati bezrazložna upotreba jezika koji može izazvati uvredu”. Za ovaj propust Radio Srebrenica je kažnjena novčano.

Prisutni novinari na obje radionice su bili saglasni da objavljivanje ovakvog sadržaja praktički znači poziv na linč “loših” Srba, te da diže međunacionalne tenzije u Bosni. Istina, direktor Radio Srebrenice Momčilo Cvjetinović je pomenuo da sve činjenice navedene u odluci IMC “ne odgovaraju istini”, posebno one koje se odnose na to “da Radio Srebrenica nije sačuvala magnetofonsku vrpcu”. Ali cilj radionice nije bio da arbitrira između redakcije i Vijeća IMC, već da podstakne raspravu o tome šta znači saopštenje sa ovakvim porukama u programu RTV. Većina novinara ističe da je opet riječ o prenošenju tuđeg saopštenja, a ne stavu redakcije. Na ovakvo zapažanje su reagovali, prvo Branko Perić (ONASA Banja Luka), koji je rekao da su novinari ti koji moraju imati glavnu riječ, dakle selektovati informacije i prosuđivati šta je neophodno objaviti, a potom i Tihomir Bijelić iz Radija Ravne Brčko, koji je rekao da se novinari trebaju oduprijeti pritiscima vlasti da emituju saopštenja koja su uvredljiva.

Dragica Ćurčić iz lista *Most* (Zvornik) kaže da se novinari nalaze između zahtjeva da svim partijama daju ravnopravan pristup medijima i zahtjeva da njihove “nepodobne” tekstove i poruke cenzurišu. Svi novinari ukazuju na problem da se u malim sredinama susreću sa pritiskom lokalnih vlasti, kojima se teško može oduprijeti.

Voditelj radionice (Z.Udovičić) je ukazao na to da naizgled postoji kontroverza između profesionalne obaveze da se u zvaničnom saopštenju sačuva njegova suština i autorska poruka i zahtjeva da se izbjegne da takva poruka izazove uznemirenje, sukobe i netoleranciju. Međutim, ako se porukom negiraju elementarna ljudska prava i praktički poziva na linč ljudi, u tom slučaju novinar može da odbije saopštiti takvu informaciju.

Na primjeru emitovanja neetičkog saopštenja i u Zvorniku i Brčkom razvila se diskusija kako da se novinar, voditelj ponaša ako poruku, koja izaziva mržnju i uznemirenje javnosti, saopšti gost u “živoj” emisiji. Predstavnik IMC Predrag Bajević sugerisao je neku vrstu upozorenja koje treba dati takvom sagovorniku (“da li ste svjesni da ste se ogriješili o dobro ponašanje”, “da li ste spremni opozvati vašu poruku”, “možete li za nju preuzeti odgovornost” i slično). B. Perić iz Banja Luke je sugerisao da se primjenjuje efikasniji, manje formalan metod: da se već sutradan napravi novi prilog ili emisija kojom bi se takva neetička ponašanja gosta amortizovala suprotnim stavom.

Ipak, među učesnicima ovih radionica ostala su dva nedorečena odgovora:

- ⦿ **Kako ne postati cenzor (ili autocenzor), a istovremeno osigurati da sve poruke medija imaju isključivo civilizacijske i humanističke poruke?**
- ⦿ **Kako se ophrvavati sa političarima, koje ne brine šta će reći i kakvu će kaznu zbog toga mediju izreći Nezavisna medijska komisija?**
- ⦿ **Kako postići da svi budu zadovoljni?**

Novinarstvo je neprekidno pred sudom javnosti. Ono neće nikad biti bez pritiska niti će novinari bilo kad svima udovoljiti. Sve dvojbe s kojima se sada susreću novinari će morati savladavati svojom glavom, svojim znanjem i iskustvom.

Media plan nastavlja seriju ovih radionica u Trebinju, Sarajevu, Banja Luci i Mostaru. (R.U.)

M o n i t o r i n g

DANAS i DAN DANAS TV Sarajevo (21.9. – 27.9. 1999.)

Televizija Kantona Sarajevo – TV Sarajevo je počela sa radom prije dvije godine. Od eksperimentalnog programa, sat – dva uoči večernjeg dnevnika RTV BiH, razvila je cjelodnevni program, svaki dan od 7,15 do 19,30 sati, kada se uključuje u program RTV BiH (centralni dnevnik). Glavna informativna emisija DANAS je svakim radnim danom u 18,30 sati, a emisija magazinskog karaktera, DAN DANAS, subotom u 17,30 sati. Obje emisije su usmjerene prije svega na pokrivanje događaja i tema sa područja Kantona Sarajevo, koji obuhvata grad Sarajevo i nekoliko susjednih opština. Stanovništvo je većinski bošnjačko, ali, u gradu Sarajevu, ima, prema procjenama, između 15 i 20 % Hrvata, Srba i ostalih.

Ove dvije emisije, kao reprezentativne u informativnom ciklusu, monitorisali smo između 21. i 27. septembra 1999. godine. Cilj je bio da se stekne uvid kako ova televizija pokriva teme od životnog interesa za stanovništvo Kantona.

TV Sarajevo je javna tv stanica koju je osnovala Skupština Sarajevskog kantona, jednog od deset kantona koji čine Federaciju BiH. Kantonalne rtv stanice postoje takođe u Tuzli, Bihaću i Goraždu.

Vlast i geografija

Pola sata informativnog programa svakog dana osim nedjelje – to je veliko vrijeme i u TV novinarstvu predstavlja veoma moćno oružje uticaja na gledalište. U posmatranom periodu od 21.9. do 27.9.1999. u svakoj emisiji DANAS objavljivano je sukcesivno po desetak, dvanaest priloga i još toliko – ili približno – kraćih informacija i vijesti – premda su emisije, povremeno bile kraće za po dva, tri minuta.

Iz analiziranog programa jasno je da je kantonalna oficijelna politika izvorno prenesena u programsku politiku kantonalne TV, pa su i glavni izvori informacija emisije DANAS kantonalna i opštinska vlast i upravne strukture u pojedinim organizacijama – javnim institucijama. Pres služba vlade Kantona 21.9. – direktno je inicirala dio priloga koji se tokom sedmice realizuju. Čelnici i činovnici različitog nivoa Kantona, Grada i opština pojavljuju se u svim emisijama: Belkić, Buljina, Bašić (21.9.); Gačanović, Belkić, Bašić (22.9.); Helać, Neimarlija i direktori Obradović i Pilavdžić (23.9.); Muharemović (25. i 27.9.) i tako dalje.²

Ako je neki razgovor sa ministrom predugačak – kao što je to bio slučaj sa Resulom Bašićem – od njega se naprave dva intervjua i emituju u dva uzastopna dana (21. i 22.9). Inače, još smo u dva navrata uočili pojavu da se od jednog razgovora prave dva priloga (N.K. i M.P. 25.9). Opsjednutost činovnicima ide dotle da se objavljuju i nesuvisle izjave, kakva je npr. Gačanovićeve: "... posebno šta cijenim je beskompromisnost intelektualaca u popuštanju ovim dnevno političkim stvarima..." (u razgovoru sa crnogorskim književnikom J. Brkovićem 23.9.). U "zapisivanju" misli i izjava ljudi iz vlasti ide se tako daleko da je u ovoj emisiji potpuno prešućena informacija o pasošu Mehreza Audounija (Tunižanina sa bosanskim pasošem koji je uhapšen u Turskoj i optužen za terorizam), koju je vladi Kantona podnio MUP Kantona.

Spoznaju, da novinari najviše vremena provode na sastancima i poturajući mikrofone funkcionerima, potvrđuje statistika. Reporteri su za izvore informacija u monitorisanom periodu 41 put uzimali razne sastanke, a 25 puta su to bili autorski prilozii.

Ali, ako je po programskoj politici Kantonalna TV emisija DANAS bliska vlastima kantona – geografski ova TV svojim informacijama ne pokriva cijeli Kanton. Samo jednom je spomenuta opština Vogošća (23.9. – "Konvoj za Križevce"); jednom Ilidža (25.9. – "Krađa drveta") i po jednom Hadžići i Stari Grad (u kontekstu priloga o prostituciji i noćnim lokalima 25.9.). U svim drugim slučajevima novinari su se kretali opštinom Centar (gdje su sjedišta vlasti i dvorane u kojima se zbivaju razni događaji), i opštinom Novi Grad, naselje Dobrinja, odakle potiče većina priloga o povratku izbjeglica i raseljenih u Sarajevo. Gledaocu se nameće nakon 6 emisija zaključak – da je riječ o televiziji Centra grada.

Inače, struktura tv priloga u emisijama odgovara karakteru televizije kao kantonalne (regionalne): od 70 emitovanih priloga – 45 su lokalne teme. Zapaža se da je emitovano i 16 priloga na tzv. federalne teme, ali nijedan iz Republike Srpske.

² Beriz Belkić - predsjednik vlade Kantona Sarajevo, Munib Buljina - ministar u vladi Kantona Sarajevo, Resul Bašić - ministar u vladi Kantona Sarajevo, Rasim Gačanović - gradonačelnik Sarajeva, Jasmina Helać - funkcioner u vladi Kantona Sarajevo, Nagib Neimarlija - predsjednik opštine Novi Grad, Meho Obradović - direktor preduzeća Elektroprivreda, Enes Pilavdžić - direktor preduzeća Vodovod

Povratak

Najvidljivija veza programske politike urednika emisije DANAS i napora kantonalnih vlasti na ostvarivanju povratka izbjeglih i raseljenih lica (što je vruće pitanje očuvanja multinacionalnog karaktera Sarajeva) jeste serija priloga o ovoj temi, koji su emitovani svakodnevno – ponekad i dva puta

Svaki dan je objavljivan po najmanje jedan prilog iz Dobrinje u kojoj su stanovnicima, kojima su u ratu uništeni stanovi, sada predavani ključevi od popravljenih zgrada. Autori reportaža su različiti. Svi, u principu izvode srećne ili manje srećne povratnike pred kameru u jednom maniru: “ stvar se odvija bez greške”. A ako neko kaže da se u njegov tek popravljeni stan već bespravno uselila druga osoba – novinar to prečuje. Autor G.M.(22.9.) kaže: “- Jeste li zadovoljni kako je opravljeno?”. Žena povratnik odgovara: “Još nisam ulazila tamo, jer (druga) osoba stanuje tu”. Reporter nastavlja: “A ako se iseli –namjeravate li se vratiti?”. Žena odgovara: “Obavezno i zauvijek!”. Novinar ne ukazuje na problem nasilnog otimanja tek popravljenih stanova, nego zaključuje: “Neki nisu dobili ključeve jer nisu imali dokumenata”. Ovo je valjda tačno. Ali od 44 stana useljeno je samo 11 (20.9.). Nisu valjda u 33 slučajua u pitanju samo dokumenti?!

Pa ipak, uz puno nedostataka i egzaltirani uzvik novinark S.Š.(27.9.): “AŽURNOST VLADE URODILA PLODOM !”, kojim se sve zasluge za prvi povratak jednog Srebreničana u Srebrenicu pripisuju vladi, ovo je bio izuzetno koristan serijal. Uz dva saopštenja OHR-a, OSCE-a i UNHCR-a o rokovima koji protiču, koji su takođe objavljeni –pozitivna ocjena stoji.

Privreda

U posmatranim emisijama ekonomije, privrede, zapravo i nema. Uz vijest o otvaranju renovirane pijace na Alipašinom polju (23.9.), zatim informacije kojom se plaše građani da ELEKTRO DISTRIBUCIJA pojačava kontrolu – objavljene su samo dvije tzv. privredne teme. Prva je izvještaj sa sjednice upravnog odbora Privredne komore Kantona sa bezbroj cifara, pa je zato teško razumljiv (27.9., G.M.) i izvještaj sa svečanosti GOSPODARSKE BANKE o akciji 100 KREDITA – 100 PROJEKATA (24.9., bez navođenja autora). Izjava direktora M. Mišića bila je zanimljiva i informativna.

Dvije proširene vijesti objavljene su o Sajmu AUTOFEST u Skenderiji (23. i 24.9.) – pa ni toj manifestaciji nije dat odgovarajući značaj.

Vruće teme – privatizacija, korupcija, propadanje banaka, besparica, nezaposlenost, Folksvagen u Vogošći, Energoinvest i... itd. ove sedmice novinari TVSA nisu tretirali.

Kultura

Kulturne rubrike su bogate i dobro uređene. Reportažama su popraćeni Sarajevski dani poezije (vrlo dobra reportaža 22.9. “Pjesnici u gimnaziji” – autor V. S.). Nekoliko standardno uređenih promocija knjiga i odlična rubrika uz 87. rođendan kina Apolo, autora H. D. (22.9.).

Multietničnost

Nakon gledanja svih šest emisija – ne stiče se utisak da su one pravljenе u multietničkom Sarajevu. Osim izvještaja iz Gospodarske banke nijedna tema se nije dotakla života ili problema Srba ili Hrvata u Sarajevu. Doduše – nisu potencirana ni specifično bošnjačka pitanja. Ali – u svih šest emisija pojavio se samo jedan ne-Bošnjak –

kao funkcioner. Bio je to policijski inspektor Dragan Mioković zadužen za istragu oko krađe drva u reportaži o tome (25.9.). Isto tako zapažen je samo jedan novinar ne-Bošnjak u emisijama DANAS od 21. do 27. 9. 1999 (statistika izvedena na osnovu imena i prezimena autora).

Ostalo

Po nekoliko kraćih informacija – korisnih građanima objavljivano je redovno u emisijama DANAS. Servisne informacije – ko i kada bez vode ili struje – sastavni su dio svake emisije. Najavljen je dolazak gasa (što je ključno pitanje za život Sarajlija iduće zime) i početak podjele penzija. Izjava portparola Zavoda za penzijsko – invalidsko osiguranje Zarifa Safića, da nosioci prava na socijalne dodatke “na njihovu žalost” neće dobiti te pare sa penzijama – zvučala je više nego cinično (21.9.).

U svih šest emisija – jedna jedina sportska rubrika!!! (25.9.). To je razgovor sa trenerom tima sjedeće odbojke M. Hrustemovićem.

Opšti utisak

Nije primjećeno da se u priložima i nastupu novinara upotrebljava inflamatorni rječnik. No očigledno je da ekipa Kantonalne TV nema dovoljno profesionalnog iskustva u korišćenju svih prednosti TV izraza. Na ekranu preovladavaju lica ljudi na sastancima, a ne u svakodnevnom životu i radu. (Monitoring centar Media plana)

M i š l j e n j a

Kako napraviti novu radio – televiziju

Poslije neuspjeha vladajućih političkih stranaka i poslanika u parlamentima da se usaglase oko karaktera sistema javne radio – televizije u BiH, Visoki predstavnik međunarodne zajednice je nametnuo odluku o osnivanju javnog rtv servisa za cijelu državu, zakona o federalnoj RTV BiH i odluku o transformaciji Srpske RTV u Radio televiziju Republike Srpske. Ove odluke naišle su na različita reagovanja u javnosti, a posebno u političkom establišmentu – počev od odbijanja, nevoljkog prihvatanja, uslovljavanja provođenja, pa do nevjerice u mogućnost izvođenja ovog projekta.

Nažalost, ljudi od struke, oni koji rade na sadašnjim javnim (državnim) radio televizijama u BiH niti su bili pozivani niti su pokazivali želju da sami kažu kako bi napravili televiziju i radio po volji građana, slušalaca i gledalaca, svojih pretplatnika i konačno – naroda, koji ovdje žive i čije se političke volje uvažavaju. Ukoliko ne žele da im političari ili međunarodna zajednica skroje i to kako treba da izgleda program (što kao mogućnost uopšte nije isključeno), rtv poslenike tek očekuje veliki posao.

Vrijeme za statusno organizovanje RTV Federacije BiH, rekonstrukciju RTV Republike Srpske i javnog RTV servisa na nivou države brzo prolazi. *Novosti o medijima* pozvale su šest istaknutih novinara, reditelja i medijskih stručnjaka, koji rade u sadašnjoj RTV BiH i RTV Republike Srpske, da iznesu svoja razmišljanja o tome kako je moguće napraviti tv i radio program, koji će ostvariti slovo i duh odluka Visokog predstavnika.

RTV Federacije BiH - Misija nemoguća?

(za Novosti o medijima piše Strajo Krsmanović, urednik u Televiziji BiH)

Razlozi za formiranje RTV FBiH, način na koji nastaje, historijsko vrijeme u kome se sve to dešava, ukazuje da se radi, po mom mišljenju, o projektnom zadatku nemogućih okvira i da je teško očekivati zadovoljavajući rezultat iz cijelog posla. Razlozi, dakako, nisu profesionalne, već političke prirode.

Kada bi politički kontekst bio povoljniji, ne bi bilo nikakvih poteškoća da na osnovama postojeće RTV BiH, prema zakonu iz ove oblasti, u vrlo kratkom roku nastane nova radio-televizija, koja bi proizvodila i emitovala živ, atraktivan i uopšte kvalitetan program.

Ali... To "nemoguće" se tiče se politike. Generalno gledano, federalne radio-televizije će biti u punom kapacitetu onda kada bude Federacije BiH u punom kapacitetu. Federacija za sada postoji kao zadata pravno-politička forma, ali nikako kao državno-teritorijalna, funkcionalna jedinica Bosne i Hercegovine. Stanovnici Federacije, objektivno, nikada Federaciju nisu prihvatili kao prirodni oblik državno-teritorijalne zajednice i tretiraju je i dalje, svako iz svog razloga, kao nužno zlo, a ne kao prirodan okvir za razvijanje uređenih političko-pravnih i svakih drugih odnosa.

Federacija to zaista ni po formi ni po sadržaju i nije, jer je nastala kao nužno zlo, to jest kao mogući oblik primirja između nekada zaraćenih strana, a ne kao forma za život i napredak njenih stanovnika u budućnosti.

Ali, pošto su odnosi političkih snaga u njoj i dalje isti kao što je to bio slučaj u vremenu kada je nastao ratni sukob na njenoj današnjoj teritoriji, za očekivati je da će Federacija i dalje trajati na način na koji postoji sada, a da će oblici njenog političkog ustrojstva, pa tako i njena buduća radio-televizija, služiti kao nužno zlo i kao mogući prostor za nova, svakojaka konfrontiranja.

Ovu tvrdnju možda najbolje potkrepljuje kompromis načinjen u zakonskom rješenju koji reguliše član 16. Zakona, a koje se tiče oblika organizovanja i načina funkcioniranja dva kanala Televizije Federacije. U tom članu se kaže da će televizija emitovati program na dva KOMPLEMENTARNA kanala, što podrazumijeva vrlo jasan i precizan okvir kako bi program trebao da izgleda, a istovremeno se u drugom stavu istog člana kaže da će se na jednom kanalu koristiti u pravilu jedan, a na drugom u pravilu drugi jezik konstitutivnih naroda u Federaciji, što je rješenje koje automatski isključuje komplementarnost kanala. Naime, komplementarnost u profesionalnom značenju ovog pojma podrazumijeva da se na prvom kanalu emituju serije, informativni, kulturni, obrazovni i zabavni, a na drugom kanalu sportski i zabavni programi. Uobičajeno je u takvom rješenju da televizija proizvodi jedan TV dnevnik i da ga emituje na oba kanala istovremeno. Ovakvo, uistinu ustaljeno rješenje, koje postoji na većini televizija sa dva kanala, teško je uklopivo sa stavom o načinu upotrebe dva jezika predviđena Zakonom, jer je više nego očigledno da niko ne bi prihvatio da se njegov jezik većinom koristi na ovako koncipiranom drugom kanalu, a mnogo manje na prvom kanalu.

Intencija onih koji su insistirali na ovakvoj upotrebi jezika je očigledna. Oni smatraju da će političkim pritiscima izdejsstvovati dva potpuno separata nacionalna kanala, a da će stavku o komplementarnosti ignorisati. Nije tajna da je to politika koju inaugurira HDZ BiH, a da je predstavljena kao vitalni interes hrvatskoga naroda u BiH. Teško je, zapravo nemoguće naći adekvatan odgovor, gdje je to ugrožen vitalni interes jednog konstitutivnog naroda ako bi se primjenilo jedino logično rješenje - da se na oba kanala ravnopravno koriste oba jezika.

Nas ovdje zanima na koji način će se prevazići ova nemoguća konfrontacija. Praktično, stvari bi se mogle odvijati na sljedeći način. Upravni odbor buduće RTV FBiH će imenovati direktora i zamjenika direktora iz redova dva konstitutivna naroda, a oni će na isti način izabrati glavnog i odgovornog urednika i njegovog zamjenika. Ovi će dalje formirati programe i redakcije po svom nahodjenju.

Bez obzira što zakonsko rješenje predviđa da su oni rukovodni tim za oba kanala, vrlo je vjerovatno da će bošnjački dio ovoga tima biti nadležan za bošnjački i bosanski dio programa, a hrvatski dio za hrvatski. Intencija “bošnjačkog” programa će biti da se njihov dio programa plasira na oba kanala, a intencija hrvatskog da se hrvatski program proizvodi i emituje na jednom kanalu. Kompromisa između ova dva stava teško može biti. Iskustvo u ovakvim slučajevima pokazuje da hrvatski koncept dobije prevagu i da se dalje postupa po njemu. Primjeri su brojni, a najtransparentniji je način funkcionisanja Hercegovačko-neretvanskog kantona, gdje su sve političke funkcije postavljene separatno. Sličan je slučaj i sa funkcionisanjem Vlade FBiH kao i Doma naroda Parlamenta FBiH. Mada sjede zajedno, u jednom političkom tijelu, funkcioneri Hrvati i funkcioneri Bošnjaci sve odluke provode separatno, pa čak i novac iz budžeta dijele po principu “koliko Bošnjacima, a koliko Hrvatima?”. Po ovom modelu će funkcionisati i Federalna radio-televizija, ukoliko uopšte i bude napravljena. (Vjerovatno hoće, zbog silnog pritiska međunarodnih faktora u BiH.)

Ako se ovakve prognoze obistine, a teško je vjerovati da će se postići nešto drugo, normalnije i bolje rješenje, onda ćemo u BiH dobiti još jednog “Frankeštajna”, koji će čak biti solidno finansijski podržan (jedno sasvim ozbiljno i relevantno rješenje vezano za formiranje Federalne RTV jeste predviđeni transparentan način finansiranja putem pretplate), mada i ovdje nije sasvim jasno da li će tako ostvareni prihodi ići na jedinstven račun buduće RTVFBiH (vjerovatno da) i da li će se koristiti jedinstveno ili separatno (vjerovatno separatno, analogno načinu funkcionisanja i finansiranja drugih institucija u Federaciji BiH).

Svemu ovome treba dodati i razumljivi psihološki otpor zaposlenih sadašnje RTVFBiH, koji je posljedica sukoba osjećanja i realnosti. Naime, već deset godina njima se usađuje stav da su državna, bosansko - hercegovačka televizija, a ona se realno vidi na samo jednoj trećini teritorije. Sada će se vidjeti u pola zemlje, ali će “pasti” na status televizije Federacije BiH. Izgleda da RTV FBiH ne želi niko osim ljudi iz međunarodne zajednice koji ovdje dosljedno i doslovno primjenjuju nametnuta rješenja na jedan pragmatično simplifikiran način koji polučuje jako malo ozbiljnih rezultata.

Sve ovo čini posao oko pravljenja RTV FBiH i opšteg uređenja medijskog prostora u sferi elektronskih medija nemogućom misijom, pa zato ne treba očekivati ni brze ni spektakularne rezultate u ovoj oblasti, bez obzira na veliki trud i čak velika finansijska sredstva koja se ulažu u projekat.

F i n a n s i r a n j e j a v n i h R T V

Šest maraka za šest rtv mreža?!

List *Dnevni Avaz* piše da je Skupština Kantona Sarajevo za ovu godinu odobrila dva miliona i 600 hiljada konvertibilnih maraka za sarajevsku kantonalnu televiziju TVSA. Za opremu je već utrošen jedan milion i 400 hiljada maraka, dok se za plate i naknade zaposlenim troši jedan milion i 200 hiljada maraka.

U istom listu objavljuje se izjava direktora ove televizije Nedima Đuherića, koji tvrdi da je televizija skup projekt i da se suštinski ne radi o pretjerano velikim sredstvima, kao što prigovaraju opozicioni kantonalni poslanici. Đuherić takođe iznosi ideju da bi se kantonalne televizije, kao javni servisi, trebale finansirati djelimično od pretplate. Po njemu, najbolje rješenje bi bilo kada bi se jedna KM, iz obavezne pretplate od šest KM za sadašnju RTV BiH, odvajala za kantonalne televizije. “Zašto bi gledaoci samo plaćali Federalnoj televiziji, kada su se preko poslanika izjasnili da hoće kantonalne televizije?” – pita se Đuherić u *Dnevnom Avazu*.

List takođe navodi da je za RTV Tuzlansko-podrinjskog kantona izdvojeno za pola godine 300 hiljada maraka, dok se za osnivanje RTV Zeničko-dobojskog kantona predviđaju ulaganja od 2,5 miliona maraka.

Ured Visokog predstavnika je u više navrata optuživao kantonalne vlasti u Federaciji BiH da troše ogromne pare na kantonalne televizije, dok ne žele da finansiraju buduću Federalnu TV, čime pokazuju tendenciju za političkom kontrolom ovih televizija.

Uskoro treba da se osnuje i javni informativni tv servis na nivou države. Kako sada izgleda, na skromnu pretplatu od 6 KM, koju bi trebalo da plaćaju osiromašeni građani Bosne i Hercegovine, pretendovati će dva kanala federalne rtv, po jedan kanal RTV i Javnog RTV servisa, sistem kantonalnih televizija, a možda i stotinjak lokalnih radio i tv stanica u vlasništvu opština.

Bosna i Hercegovina nema ni finansijske ni kreativne resurse da opsluži ovoliki broj želja.

Internet i novinari (1)

Žeđ za informacijama ili utapanje u podacima

Brojni teoretičari danas Internet određuju po načelu samoregulacije i slobodnog pristupa informacijama. Što to praktično znači? U SAD-u se Internet opisuje metaforom Divljeg Zapada, područja koje nije sasvim civilizirano i na kojemu se svatko snalazi kako zna i umije da bi preživio. Dakle, nema pravne regulative niti sankcija. Dalje, na Internetu nije moguće nametnuti jednostran pristup bilo kojem problemu, jer će se, na recimo nekoj USENET newsgroups, uvijek pojaviti i drukčije mišljenje. U sredinama s razvijenom demokratskom tradicijom i slobodom tiska takva je situacija sasvim prirodna. Ali, u mnogim zemljama u kojima je Internet tek na začetku korištenja, njegovi su korisnici fascinirani raznolikošću informacija do kojih mogu doći, te mogućnostima njihove različite obrade. Jer, samo su Kina i Indonezija pokušale cenzurirati pojedine sadržaje na Internetu, dok je u svim drugim dijelovima svijeta sloboda plasiranja i korištenja informacija sa Interneta apsolutna.

Oko Interneta se ne vodi bitka za cenzure i zabrane nego za isticanje osobnog uvjerenja i argumenata. Internet je postao globalni komunikacijski medij, jer informacija publicirana na njemu može potencijalno doprijeti do više ljudi no što to može satelitska televizija. Stoga su medijski divovi, poput CNN-a i NBC-a, prihvatili Internet kao dopunski medij, na kojemu plasiraju informacije na drukčiji način, ali istodobno predstavljaju i sebe kao tvrtku. Njihova struktura iznošenja priče je bazirana na nelinearnosti. Priča o nekom običnom događaju u načinima prikaza započinje od analize - što se dogodilo. Zatim uglavnom slijede: podaci o sudionicima, generalizacija, statistika, pogled u prošlost, pogled u budućnost, simulacije događaja kao dodatno pojašnjenje zašto

se to dogodilo, zakonski propisi, tko bi o tomu još ponešto mogao znati. A sve to se postiže pomoću linkova (veza, uputnica).

Hipertekstualni način povezivanja različitih sadržaja (dr. Nenad Prelog, Zagreb) pokazuje na primjeru filma Engleski pacijent. Naborana plahta bolničkog kreveta nas vodi u egipatsku pustinju, a zvuk nedalekog motora poziva iz sjećanja vožnju u konvoju. Slično je i sa mirisom ili okusom: sladoled nas vraća u djetinjstvo, miris lipe izaziva tugaljivo razmišljanje o davnoj ljubavi. I, u tomu leže odgovori na pitanje - zašto multimedija sve više zamjenjuje tradicionalne načine prezentiranja informacija ili stvarnosti uopće. A sve to je moguće pomoću Interneta.

Pa ipak, mnogi Internet karakteriziraju kao: višak informacija i manjak znanja, utapanje u podacima i žeđ za informacijama itd.

Uporaba Interneta u bh novinarstvu je tek na početku. Većina medija uopšte nema pristup Internetu. Mnogi novinari još ne znaju da se služe računalom, a i koji znaju nemaju dovoljno znanja za pretraživanje niti su informirani o bazama podataka koje su za njih interesantne. Web stranice medija koji su se odlučili da iziđu na Internet uglavnom nisu profesionalno uređene (vidi analizu u broju 37/38 *Novosti o medijima*).

Novosti o medijima će u više nastavaka objaviti tekstove svog stručnog saradnika, mr. Marije Putice, sa Studija novinarstva Sveučilišta u Mostaru, o tome šta je kompjutorsko novinarstvo, kako koristiti Internet za profesionalne potrebe u novinarstvu i kako urediti vlastitu novinarsku stranicu na Internetu. (*Nastavak u idućem broju*).

V i j e s t i

Uništen predajnik NTV 99

U noći između 20. i 21. septembra eksplozijom je uništen repetitor Nezavisne televizije 99 iz Sarajeva. U eksploziji nije bilo povrijeđenih. Nakon jednodnevne pauze program TV 99 se ponovo pojavio na ekranima, ali sa alternativne lokacije i rezervnog predajnika. Počinioci ovog djela su dvojica braće u čijem je dvorištu na jednom brežuljku kraj Sarajeva bio postavljen predajnik. S.T. koji je vrlo brzo nakon ovog djela uhapšen, tvrdi da je ovim činom htio da se osveti direktoru "99" Adilu Kulenoviću, koji nije htio da mu isplati zarađene plate u periodu od 1. oktobra 1997. do danas. On takođe tvrdi da se pored iznajmljivanja zemljišta, brinuo i o tehničkom održavanju predajnika. Međutim, direktor Kulenović tvrdi da je riječ o opštinskom, a ne privatnom zemljištu, te da je Tabaković bio izuzetno neodgovoran radnik.

Ovo je drugi uništeni tv repetitor TV 99. 1995. godine nepoznati počionici su podmetnuli požar u transmisionim prostorijama ove stanice i prekinuli program tek nastale televizije. Slučaj nikada nije riješen, ali u Sarajevu vlada uvjerenje da je taj čin bio motivisan političkim razlozima, jer je TV 99, u to vrijeme, kao objektivna i nezavisna stanica, bila na udaru nacionalista i ekstremista.

Prvi regionalni medijski projekat

UNESKO Pariz, fond za podršku regionalnim programima, odobrio je finansijsku pomoć za prvi regionalni medijski projekat u južnoj Evropi - "Komunikacijska mreža za slobodno i profesionalno novinarstvo". Projekat predviđa da od iduće godine Škola novinarstva Media plana u Sarajevu prima studente iz cijelog regiona. Takođe se planira

razmjena studenata i trenera novinarstva, rad na zajedničkim istraživačkim projektima i pokretanje regionalnog analitičkog internet servisa “Novosti o medijima”.

Mreža, koja je osnovana na inicijativu Media plan instituta iz Sarajeva, obuhvata deset profesionalnih organizacija za obuku novinara i medijska istraživanja u Sloveniji, Hrvatskoj, Jugoslaviji, Albaniji i Makedoniji. ●

Na pragu novog vijeka

←**SLUŠAJTE SVOJIM UŠIMA!** ←**GLEDAJTE SVOJIM OČIMA!** ←**MISLITE SVOJOM GLAVOM!**

Savjet Media plan Instituta:

Prof. dr. Muhamed Nuhić, Hamza Bakšić (Sarajevo); Perica Vučinić (Banja Luka); mr. Lenart Šetinc (Ljubljana); prof. dr. Mario Plenković (Zagreb); mr. Louis de la Ronciere (Paris); mr. Aleksandar Todorović (Montreux); prof. dr. Slavo Kukić (Mostar); prof. dr. Miroljub Radojković (Beograd).